

РОЗДІЛ 12

ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК [82+39+94]-057.4(497.2)"18/19"І.Шишманов:001.891(100)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.37.54>

ШИШМАНОВСТВО У БОЛГАРІЇ ТА ЗА КОРДОНОМ

SHYSHMANOV STUDIES IN BULGARIA AND ABROAD

Бушко Г.О.,

*orcid.org/0000-0002-6860-6952**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент катедри слов'янської філології імені професора Іларіона Свєнціцького
Львівського національного університету імені Івана Франка*

У статті зібрано та систематизовано за тематичними циклами праці про багатогранну діяльність болгарського вченого та громадського діяча Івана Шишманова.

Уособлюючи найкращі риси своєї нації, протягом усього життя І. Шишманов (1862–1928) творив болгарську науку та як представник європейської культурно-історичної школи, він надавав великого значення саме порівнянню українського красного письменства з болгарським і став фундатором україністики та компаративістики у Болгарії.

У 1918–1919 рр., І. Шишманов очолював болгарську дипломатичну місію у Києві. Визначальною метою діяльності І. Шишманова-дипломата було прагнення зміцнити політичні, економічні та культурні зв'язки між Україною та Болгарією.

1926 р. І. Шишманов став головою Українсько-болгарського товариства у Софії, яке очолював до кінця життя. За керівництва вченого товариство активізувало діяльність із проведення різноманітних україністичних заходів, на яких виголошувалися доповіді про життя в Україні, організувалися святкування річниць визначних діячів української культури тощо.

Як учений-дослідник, громадський та культурний діяч І. Шишманов був знаним не лише в Україні. Він підтримував зв'язки з науковцями з багатьох слов'янських та європейських країн – М. Драгомановим, Ф. Вовком, І. Франком, К. Іречком, Б. Хашдеу, А. Штраусом, В. Ягичем та ін., і здобув заслужене визнання в науковому світі.

І. Шишманов володів енциклопедичними знаннями славіста, відзначався високою літературною та історичною підготовкою, а його ідеї стимулювали розвиток болгарської науки та культури, а тому його без сумніву, можна вважати одним із найвідоміших болгарських учених кінця ХІХ – початку ХХ ст. й видатним діячем освіти й культури Болгарії, а його доробок науковця і педагога – таким, що заслуговує на дослідження та гідне поцінування.

Ключові слова: І. Шишманов, Л. Шишманова, шишмановство, освіта, наука, культура, болгарсько-українські взаємини.

The article collects and systematizes by thematic cycles of works on the multifaceted activities of the Bulgarian scientist and public figure Ivan Shyshmanov.

Embodying the best features of his nation, throughout his life I. Shyshmanov (1862–1928) created Bulgarian science and as a representative of the European cultural and historical school, he attached great importance to the comparison of Ukrainian literary literature with Bulgarian and became the founder of Ukrainian studies and comparative studies in Bulgaria.

In 1918–1919 I. Shyshmanov headed the Bulgarian diplomatic mission in Kyiv. The defining goal of his activities as a diplomat was the desire to strengthen political, economic and cultural ties between Ukraine and Bulgaria.

In 1926 I. Shyshmanov became the head of the Ukrainian-Bulgarian Society in Sofia, which he headed until the end of his life. Under the leadership of the scientist, the society intensified its activities in holding various Ukrainian events, at which reports were delivered on life in Ukraine, celebrations of the anniversaries of prominent figures of Ukrainian culture were organized, etc.

As a scientist-researcher, public and cultural figure, I. Shyshmanov was known not only in Ukraine. He maintained ties with scientists from many Slavic and European countries – M. Drahomanov, F. Vovk, I. Franko, K. Irechek, B. Hasdeu, A. Strauss, V. Yagich etc., and gained well-deserved recognition in the scientific world.

I. Shyshmanov possessed the encyclopedic knowledge of a Slavic scholar, was distinguished by his high literary and historical training, and his ideas stimulated the development of Bulgarian science and culture, and therefore he can undoubtedly be considered one of the most famous Bulgarian scientists of the late 19th – early 20th centuries and an outstanding figure in education and culture in Bulgaria, and his achievements as a scientist and teacher are worthy of research and high appreciation.

Key words: I. Shyshmanov, L. Shyshmanova, Shyshmanov studies, education, science, culture, Bulgarian-Ukrainian relation.

Постановка проблеми. Історико-культурне тло багатостолітніх українсько-болгарських взаємин та інтенсивний розвиток університетської науки у ХІХ ст., спочатку в Україні, а згодом і в Болгарії, стали підґрунтям, що у поєднанні з отриманою в Європі блискучою освітою формувало відомого болгарського вченого та громадсько-політичного діяча і водночас першого українця – Івана Шишманова (1862–1928).

Мета статті полягає у систематизації за тематичними циклами праць, присвячених діяльності І. Шишманова.

Виклад основного матеріалу. Наукова та літературно-культурна спадщина І. Шишманова – у різні часи привертала і продовжує привертати увагу дослідників, зокрема у 2024 році ми опублікували статтю “Наукова спадщина Івана Шишманова: дослідники та дослідження” [1], у якій систематизували за тематичними циклами праці присвячені І. Шишманову як фольклористу, етнографу та ученому-компаративісту, і зокрема, його співпраці з українськими діячами науки й культури.

Аналіз опрацьованих джерел та літератури дозволив доповнити попередню працю, систематизувавши її за наступними тематичними циклами.

До **першого тематичного циклу** ми залучили праці, в яких дається оцінка діяльності І. Шишманова – учасника різноманітних ювілейних культурно-освітніх заходів у Болгарії та за кордоном.

У 1903 р. І. Шишманов був призначений Міністром освіти Болгарії та обіймав цю посаду до 1907 р. В низці періодичних видань неодноразово згадувалося про діяльність вченого на цій ниві. У виданнях “Льча” [2], “Прогрес” [3], “Свобода” [4], “Православен проповідник” [5], “Вечерна поща” [6], “Нов век” [7, 8], “Підкрепа” [9], “Пряпорець” [10], “Мир” [11] друкувалися замітки про культурну політику міністра І. Шишманова. Зокрема, це були схвальні відгуки на його пропозиції щодо відкриття у Софії студентського клубу, музею та театру.

Чимало заміток у болгарській і румунській періодиці того часу присвячено висвітленню його візиту до столиці Румунії – Бухареста, метою якого було запозичення досвіду в системі освіти. Ця подія згадується у статтях “Д-р І. Д. Шишманов у Румунії” [12], “Візит д-ра Шишманова” [13], “Міністр Шишманов у Румунії” [14], “Міністр Шишманов у Бухаресті” [15].

Болгарський журналіст А. Халачев присвятив І. Шишманову статтю “Міністр освіти Д-р

І. Шишманов” [16], у якій назвав ученого уважним і розумним адміністратором, педагогом та соціологом, добре ознайомленим з питаннями освіти.

У 1906 р. з освітньою метою І. Шишманов відвідав Україну, зокрема, навчальні заклади Харкова. Про цю подію йшлося у статті “Перебування болгарської делегації у Харкові” [17], надрукованої у газеті “Нов век”.

Протягом 1918–1919 рр. І. Шишманов очолив болгарську дипломатичну місію в Києві. Про цю діяльність ученого знову почали друкувати матеріали в періодиці. Йдеться, зокрема, про публікації в українській газеті “Діло” [18] та німецькомовній “Der Bund” [19]. Після захоплення Києва більшовиками в березні 1919 р. І. Шишманов повернувся до Софії. Про завершення дипломатичної кар’єри І. Шишманова повідомила болгарська газета “Камбана” [20].

У 1920 р. світ побачив збірник, присвячений 30-річчю наукової та громадської діяльності І. Шишманова [21]. Тут уміщено статті відомих болгарських та іноземних науковців і письменників, учнів та послідовників І. Шишманова – І. Вазова, Д. Митова, І. Малєєва, Х. Радевскі, С. Чилінгірова, Д. Шелудько та ін., які високо оцінили його працю. Збірник містить статті про різні аспекти діяльності вченого.

Позитивний вплив проф. І. Шишманова на болгарську культуру підкреслив його учень Д. Митов у статті “Наукова діяльність проф. І. Д. Шишманова” [22]. Сучасник ученого І. Малєєв у публікації “Деякі слова про професора І. Шишманова” [23] наголосив на знанні ученого європейських мов і літератур та на його прагненні ознайомити болгарський народ із європейською культурою. К. Христов у праці “Соціальність ученого” [24] виокремив надзвичайні здібності І. Шишманова та назвав його найосвіченішим болгариним свого часу. М. Арнаудов у публікації “Літературні праці д-ра І. Шишманова. Бібліографічний огляд” [25] уперше подав бібліографічний опис його наукових праць.

У часописі “Обществена обнова” [26] було опубліковано привітання І. Шишманову з нагоди 30-річного ювілею науково-педагогічної та культурної праці від керівництва Етнографічного музею, Союзу учителів середніх шкіл і гімназій, акторів Народного театру та товариства художників Болгарії.

До **другого циклу** ми залучили праці, в яких розкрито викладацьку, наукову, а також меценатську діяльність І. Шишманова у галузях освіти,

культури та мистецтва, зокрема власні публікації “Іван Шишманов і Софійський університет” [27] та “Курс лекцій І. Шишманова із західноєвропейських літератур: порівняльна літературна історія XVIII ст.” [28].

Як ми вже зазначили, у 1903 р. І. Шишманов був призначений Міністром освіти Болгарії. Розуміючи роль музики, театру та мистецтва у вихованні нації, під час свого перебування на міністерській посаді, він відкрив низку читалень по всій країні, а у столиці музичну школу, яку було перетворено в Музичну академію, розробив статут для школи малювання, згодом перетвореної в Академію мистецтв, заснував Етнографічний музей та Народний театр. У тогочасній пресі широко висвітлювали ці події, наголошуючи на його заслугах у розвитку тогочасного театру [29].

А. Протич опублікував замітку “Шишманов та Народний театр” [30], у якій теж наголосив на заслугах І. Шишманова у відкритті найвідомішого й досі драматичного театру.

Б. Пенев у розвідці “Іван Д. Шишманов і болгарський театр. З нагоди 100-річчя з дня його народження” [31] зазначив, що І. Шишманов досліджував становлення і розвиток болгарської драми, а також був ініціатором створення столичної опери, драматичної театральної трупи “Сльоза і сміх” та першого Народного театру в Болгарії.

Внесок І. Шишманова, його дружини Лідії та сина Димитра у розвиток болгарського театру ми розкрили в однойменній статті [32].

До третього **тематичного циклу** публікацій ми залучили публікації, приурочені до певних дат, а саме: некрологи, спогади про І. Шишманова та матеріали, надруковані з нагоди відзначення річниці із дня народження та смерті вченого.

У 1928 р., одразу після смерті І. Шишманова, болгарські та іноземні діячі культури і науки, такі як М. Арнаудов, П. Богатирьов, С. Боновски, Е. Букуца, К. Гилибов, С. Данайлов, А. Златаров, Г. Константинов, М. Малев, Д. Минев, Д. Митов, С. Младенов, С. Попвасилев, Н. Станев, Л. Стоянов, П. Толчаров, А. Филипов, Ц. Цветанов, С. Чилингиров, С. Шишков описували життя і багатогранну діяльність вченого та присвятили йому некрологи, які було опубліковано у збірнику під заголовком “Проф. д-р Ів. Д. Шишманов. In Memoriam” [33].

Болгарська історіографія поповнилася і статтею дружини професора – Л. Шишманової “Професор Шишманов – кабінетний працівник” (1930), у якій вона наголосила на великому працелюбстві І. Шишманова ще зі студентських років, а згодом – як викладача та редактора різних видань та збагатила публікацію унікальними

спогадами про життя подружжя у Болгарії та за кордоном [34].

У 1938 р. болгарська періодика поповнилася спогадами В. Йорданова під заголовком “Професор д-р Іван Д. Шишманов (з приводу 10-ї річниці з дня його смерті – 23. VI. 1928)” [35]. У цій розвідці автор простежив біографію вченого, зробив огляд його найважливіших праць із фольклористики й етнології, проаналізував реформи І. Шишманова в освіті, а також відзначив його заслуги у піднесенні болгарської культури. Д. Берберов у замітці “Згадка про проф. Ів. Д. Шишманова” [36] нагадав про його працю в Міністерстві освіти Болгарії, сприяння та допомогу обдарованим студентам у продовженні навчання за кордоном. С. Данайлов у статті “Проф. Ів. Д. Шишманов. Десять років по його смерті” [37] зазначив, що вчений дуже вірив у силу науки й освіти. П. Пенев у замітці “Ів. Д. Шишманов (з приводу 10-ї річниці з дня його смерті)” [38] подав коротку бібліографічну довідку вченого, наголосивши, що болгарська наука і культура завдячують його подвижницькій діяльності.

Болгарський дослідник Н. Дончев опублікував замітку “Проф. Іван Д. Шишманов (з приводу двадцятої річниці з дня його смерті)” (1948), в якій дав оцінку науковому доробку вченого, показовому за обсягом, а також відзначив його турботу про молоде покоління науковців [39].

У студії М. Арнаудова “З життя і поезії І. Вазова. Літературно-історичні та текстологічні дослідження” (1958), окрім аналізу творчої діяльності І. Вазова, автор охарактеризував взаємини між І. Шишмановим та І. Вазовим і опублікував їхнє листування з 1903 по 1921 рр. [40]. Цього ж року М. Арнаудов ознайомив громадськість з листами П. Славейкова до І. Шишманова з 1894 по 1905 рр. у публікації під заголовком “Листи П. П. Славейкова до Ів. Д. Шишманова” [41].

У 1962 р., з нагоди 100-річчя з дня народження І. Шишманова, болгарська історіографія поповнилася низкою праць. Насамперед варто назвати замітку Г. Цанева “Святкування 100-річчя з дня народження Ів. Д. Шишманова” [42], в якій автор зазначив, що завдяки активній участі І. Шишманова були засновані Софійський університет, Народний театр, Музична академія, Етнографічний музей та інші заклади, які сприяли відбудові національної культури після п'ятидесятирічного османського панування. Й. Холевич у розвідці “Урочисте пошанування справи проф. Ів. Д. Шишманова” [43] повідомила, що 22 червня 1962 р. в Інституті болгарської літератури при БАН і Союзі болгарських письменників святково відзна-

чили 100-річчя з дня народження І. Шишманова. На вечорі його пам'яті виголосили доповіді Г. Цанев, Г. Димов, Х. Вакарелскі, Ж. Атанасов та Д. Велева.

Г. Димов присвятив ученому дві статті, в першій із яких “Іван Шишманов і болгарські письменники” [44] оцінив внесок І. Шишманова у розвиток болгарської літератури, а також наголосив на його підтримці літераторів – А. Константинова, П. Яворова, Еліна Пеліна, К. Христова, які згодом стали відомими письменниками. У другій – “Іван Шишманов – натхненний будівничий нашої національної культури та науки. З нагоди 100-річчя з дня його народження” [45] – літературознавець зосередився на особистісних рисах ученого – високоерудованого блискучого викладача, який володів теоретико-естетичними методами різних культурологічних та літературознавчих шкіл і водночас обстоював необхідність демократичного суспільного розвитку в Болгарії. П. Зарев у публікації “Учений і гуманіст. З нагоди 100-річчя з дня народження Івана Д. Шишманова” [46] написав про І. Шишманова як ученого, що спричинився до розквіту болгарської науки. Автор високо оцінив його психосоціологічний метод, застосований у працях із порівняльного дослідження літератур західноєвропейських країн.

М. Арнаудов у статті “Наукова справа проф. Івана Шишманова. Сто років з дня його народження” [47] охарактеризував найважливіші дослідження вченого з фольклору, етнографії та літератури доби болгарського національного Відродження.

У 1972 р. світ побачило декілька праць, присвячених 110-річчю з дня народження І. Шишманова. Г. Георгієв із цієї нагоди написав замітку “Представник Відродження та гуманіст. Сто десять років із дня народження проф. Івана Шишманова (1862–1928)” [48], в якій подав біографічні дані вченого та короткий огляд його наукового доробку. Н. Дончев у статті “Видатний історик літератури та фольклорист. Сто десять років із дня народження Ів. Д. Шишманова” [49] описав заслуги І. Шишманова в культурному піднесенні Болгарії. Відомий сьогодні болгарський літературознавець С. Ігов у повідомленні “Іван Шишманов. 110 років із дня його народження” [50], підкреслив виняткові риси І. Шишманова як ученого, котрий відстоював чесні громадянські позиції та індивідуалістичні погляди в літературознавстві. Болгарський компаративіст Б. Ничев у статті “Видатний представник нашого літературознавства. Сто десять років із дня народження Ів. Д. Шишманова” [51] характеризує вченого як представника першого покоління будівничих національної культури та філологічної науки, зокрема компаративістики, котрі вважали

свою працю покликанням, а не професією. Авторка численних бібліографічних досліджень Т. Янакієва у публікації “Іван Д. Шишманов і бібліографія. З нагоди 110-річчя з дня народження великого болгарського вченого” [52] зазначила, що не було жодного бібліографічного видання в галузі фольклористики до кінця 20-х років ХХ ст., яке б виходило без сприяння вченого. І. Шишманов, на переконання Т. Янакієвої, був натхненником і меценатом багатьох бібліографічних видань, зосереджував на них значну увагу в науковій праці та вважав, що без солідної бібліографічної бази неможливе жодне дослідження. М. Радева у статті “Філософські та політичні погляди Івана Д. Шишманова” [53] дослідила життєвий шлях молодого ученого, визначивши особливий вплив на формування його наукового світогляду різноманітних філософських шкіл.

У 1983 р. світ побачило дослідження “Іван Д. Шишманов, д-р К. Кристев, Боян Пенев у спогадах своїх сучасників” [54], яке містило спогади про І. Шишманова його дружини Л. Шишманової, І. Георгова, І. Вазова, К. Христова, Х. Радевскі, М. Арнаудова, Г. Цанева, П. Тодорова, С. Попвасилева та ін.

У Болгарії за редакцією Р. Радкової, С. Пинтева та Ц. Величкової було видано збірник “Іван Шишманов в оцінці своїх сучасників (спогади, відгуки, матеріали)” (2006) [55], в якому вміщено спогади сучасників ученого, його колег та учнів із нагоди святкування певних подій. Матеріали, опубліковані в цій праці, зібрані з періодичної преси й архіву БАН. У текстах М. Арнаудова, Д. Митова, А. Филипова, І. Вазова, А. Стоїлова та інших учених знайшли відбиток наукові ідеї І. Шишманова, які свого часу збагатили болгарську науку.

Важливими подіями у розвитку болгарського шишманознавства вважаємо Міжнародні наукові конференції під загальною назвою “Шишманові читання”, які організував Інститут літератури Болгарської академії наук. Їхнім підсумком стали такі збірники досліджень: “Іван Д. Шишманов – форум” [56], “Іван Д. Шишманов – учений і громадянин” [57], “Іван Д. Шишманов – наука і політика” [58]. Огляд уміщених у них доповідей і повідомлень засвідчив, що увагу дослідників із різних країн привернула діяльність І. Шишманова як культуролога, соціолога, теоретика літератури, дослідника болгарського національного Відродження, фольклориста, компаративіста, а також його взаємини з українськими та іноземними діячами науки та культури.

Висновки. Отже, шишманознавство у Болгарії та за кордоном об'єднує певну кількість дослідників, які продовжують опрацювання матеріалів про життя та наукову і культурну діяльність І. Шишманова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бушко Г. О. Наукова спадщина Івана Шишманова: дослідники та дослідження. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Том 35. № 4. С. 151–157.
2. И. Шишманов – главен инспектор на Министерство на народното просвещение. *Лъча*. 1891/1892. С. 22–23.
3. Празнуване на юбилея на български периодичен печат. *Прогрес*. 1894. № 11. С. 167.
4. И. Шишманов открива журналистическия конгрес. *Свобода*. 1894. 23 юли. С. 4.
5. И. Шишманов за 50-годишния юбилей на К. Фотинова. *Православен проповедник*. 1894. № 1. С. 16–17.
6. Д-р Иван Шишманов Министър на просвещението. *Вечерна поща*. 1903. 10 май. С. 2.
7. Министърът на народното просвещение. *Нов век*. 1903. 12 май. С. 3.
8. Министър Шишманов и вестник “Мир”. *Нов век*. 1903. 21 ноември. С. 4.
9. Депутация при министъра Шишманов. *Подкрепа*. 1903. 29 юли. С. 3.
10. Една политическа реч на министър Шишманов. *Пряпорец*. 1903. 18 октомври. С. 2.
11. Шишмановщина и стамболовщина. *Мир*. 1903. 15 ноември. С. 3.
12. Д-р Ив. Д. Шишманов в Румъния. *Български търговски весник*. 1904. 22 май. С. 2.
13. Vizita d-lui Şişmanov. *Voința națională*. 1904. 29 maiu. P. 1.
14. Министър Шишманов в Румъния. *Нов век*. 1904. 2 юни. С. 3.
15. Министър Шишманов в Букурещ. *Вечерна поща*. 1904. 3 юни. С. 3.
16. Халачев А. Министър на просвещението Д-р И. Шишманов Защитна реч, произнесена от Министъра на народното просвещение г. д-р Шишманов, по случай вотирането на бюджета на Министерството и разсъждение върху партийното и безпартийно произхождение на Министрите на народната просвета. Плевен: [б. и.], 1905. С. 6–12.
17. Пребиваването на българската делегация в Харков *Нов век*. 1906. 17 март. С. 3.
18. Болгарський амбасадор на Україну проф. Иван Шишманов. *Діло*. 1918. 1 травня. С. 1–2.
19. Bulgarien und Ukraine. *Der Bund*. 1918. № 185. Mai. P. 1.
20. Проф. Ив. Д. Шишманов пълномощен министър в Украйна се завърна от Одеса. *Камбана*. 1919. 27 март. С. 1.
21. Сборник в чест на проф. И. Д. Шишманов по случай 30-годишната му научна дейност (1889–1919). София : Придворна печатница. 1920. – 196 с.
22. Митов Д. Научната дейност на проф. Ив. Д. Шишманов. *Борба*. 1920. № 15. С. 463–470.
23. Малеев И. Няколко думи за професор д-р Ив. Д. Шишманов. *Обществена обнова*. 1919/1920. № 8–9. С. 423–425.
24. Христов К. Социалността на учения *Сборник в чест на проф. И. Д. Шишманов по случай 30-годишната му научна дейност (1889–1919)*. София: Придворна печатница, 1920. С. 17–20.
25. Арнаудов М. Книжовни трудове на д-р Ив. Шишманов. Библиографски преглед. *Сборник в чест на проф. И. Д. Шишманов по случай 30-годишната му научна дейност (1889–1919)*. София: Придворна печатница, 1920. С. 1–13.
26. Юбилеят на проф. Ив. Д. Шишманов. *Обществена обнова* 1919/1920. № 8–9. С. 405–417.
27. Бушко Г. Иван Шишманов і Софійський університет. *Філологічні студії*. 2006. № 1-4. С. 124–129.
28. Бушко Г. Курс лекцій І. Шишманова із західноєвропейських літератур: порівняльна літературна історія XVIII ст. *Studia methodologica*. 2010. Вип. 30. С. 154–160.
29. Преобразования в театра. *Нов век*. 1903. № 605. 9/22 юни
30. Протич А. Шишманов и Народния театър *Пряпорец*. 1906. 26 юни. С. 3–4; 27 юни. С. 2–3.
31. Пенев Б. Иван Д. Шишманов и българския театър. По случай 100 години от рождението му. *Театър*. 1962. № 8. С. 31–38.
32. Бушко Г. Внесок родини Шишманових у розвиток болгарського театру. *Езиков свят (Orbis Linguarum)*. Благоевград, 2021. Том 19. Кн. 1. С. 143–147.
33. Проф. д-ръ Ив. Д. Шишмановъ. *In Memoriam*. София: Издание на студентско Неофилоложко дружество, 1928. – 32 с.
34. Шишманова Л. Професор Шишманов – кабинетен работник. *Българска мисъл*. 1930. Кн. 6. С. 464–471.
35. Йорданов В. Професор д-р Иван Д. Шишманов (по случай 10 години от смъртта му – 23. VI. 1928). *Училищен преглед*. 1938. Кн. 5–6. С. 537–552.
36. Берберов Д. Спомен за професор Ив. Д. Шишманов. *Мир*. 1938. 21 юни. С. 3.
37. Данаилов С. Проф. Ив. Д. Шишманов. Десет години от смъртта му. *Слово*. 1938. 25 юни. С. 5.
38. Пенев П. Ив. Д. Шишманов (по случай 10 години от смъртта му). *Завети*. 1938. № 7. С. 141–143.
39. Дончев Н. Проф. Иван Д. Шишманов (по случай двайсет години от смъртта му). *Изгрев*. 1948. 14 юли. С. 4.
40. Арнаудов М. Из живота и поезията на Ив. Вазов. Литературно-исторически и текстологически изследвания. София: Изд-во на БАН, 1958. 316 с.

41. Арnaudов М. Писма на П. П. Славейков до Ив. Д. Шишманов. *Известия на Института за българската литература при БАН*. 1958. Кн. 6. С. 351–360.
42. Цанев Г. Честване стогодишнината от рождението на Ив. Д. Шишманов. *Списание на БАН*. 1962. Кн. 3. С. 50–52.
43. Холевич Й. Тържествено честване на делото на проф. Ив. Д. Шишманов. *Списание на БАН*. 1962. Кн. 3. С. 110–114.
44. Димов Г. Иван Шишманов и българските писатели. *Литературна мисъл*. 1962. Кн. 3. С. 71–99.
45. Димов Г. Иван Шишманов – вдъхновен строител на националната ни култура и наука. По случай 100 години от рождението му. *Септември*. 1962. № 7. С. 160–173.
46. Зарев П. Учен и хуманист. По случай 100 години от рождението на Иван Д. Шишманов. *Литературен фронт*. 1962. 21 юни. С. 1–2.
47. Арnaudов М. Научното дело на проф. Иван Шишманов. Сто години от рождението му. *Народна култура*. 1962. 23 юни. С. 2.
48. Георгиев Г. Възрожденец и хуманист. Сто и десет години от рождението на проф. Иван Шишманов (1862–1928). *Отечествен фронт*. 1962. 21 юни. С. 3.
49. Дончев Н. Бележит литературен историк и фолклорист. Сто и десет години от рождението на Ив. Д. Шишманов. *Вечерни новини*. 1972. 26 юни. С. 4.
50. Игов С. Иван Шишманов. 110 години от рождението му. *Литературен фронт*. 1972. 29 юни. С. 2.
51. Ничев Б. Виден представител на нашето литературознание. Сто и десет години от рождението на Ив. Д. Шишманов. *Народна култура*. 1972. 1 юли. С. 7.
52. Янакиева Т. Иван Д. Шишманов и библиографията. По случай 110 години от рождението на големия български учен. *Библиотекар*. 1972. № 7–8. С. 68–71.
53. Радева М. Философските и политическите възгледи на Иван Д. Шишманов. *Годишник на Софийския университет. Исторически факултет*. 1977. Т. LXVII. С. 169–200.
54. Иван Д. Шишманов, д-р К. Кръстев, Боян Пенев в спомените на съвременниците си. София: Български писател, 1983. 512 с.
55. Да бъдем европейци и все пак българи. Иван Шишманов в оценката на съвременниците си (спомени, отзиви, материали). София: Карина – Мариана Тодорова, 2006. 220 с.
56. Иван Д. Шишманов – форумът. Шишманови четения. София: Карина – Мариана Тодорова, 2005. Кн. 1. 295 с.
57. Иван Д. Шишманов – ученият и гражданинът. Шишманови четения. София: Карина – Мариана Тодорова, 2006. Кн. 2. 231 с.
58. Иван Д. Шишманов – наука и политика. Шишманови четения. София: Карина – Мариана Тодорова, 2007. Кн. 3. 255 с.